

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

КОЛЕСНИК РОМАН ЮРІЙОВИЧ

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК 332.1:330.341
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ
ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ**

(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»

(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

Р. Ю. КОЛЕСНИК

(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи

ДАЦІЙ Надія Василівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

доктор наук з державного управління, професор

(науковий ступінь, вчене звання)

АНОТАЦІЯ

КОЛЕСНИК Р. Ю. Інструментарій формування регіональної інноваційної політики у соціальній сфері. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» – Поліський національний університет, Житомир, 2024.

Визначено сутність регіональної інноваційної політики у соціальній сфері. Уточнено принципи регіональної інноваційної політики у соціальній сфері. Проведено аналіз моделей регіональної інноваційної політики у соціальній сфері.

Визначено види інструментів формування та реалізації регіональної інноваційної політики у соціальній сфері. Визначено підходи до формування соціального підприємництва як інструменту регіональної інноваційної політики у соціальній сфері. Розроблено напрями застосування інструменту імпакт-інвестування у регіональній інноваційній політиці у соціальній сфері.

Ключові слова: інвестування, інструментарій, інноваційна політика, інформаційне забезпечення, регіон, соціальна сфера, сталий розвиток, управління, формування, якість життя.

ANNOTATION

KOLESNYK R. Toolkit for the formation of regional innovation policy in the social sphere. – Qualifying work based on the rights of a manuscript.

Qualifying work for obtaining an academic Master's degree specialized 281 «Public management and administration» – Polissia National University, Zhytomyr, 2024.

The essence of the regional innovation policy in the social sphere is defined. The principles of regional innovation policy in the social sphere have been clarified. An analysis of models of regional innovation policy in the social sphere was carried out.

The types of tools for the formation and implementation of regional innovation policy in the social sphere have been determined. Approaches to the formation of social entrepreneurship as a tool of regional innovation policy in the social sphere are defined. Areas of application of the impact investment tool in the regional innovation policy in the social sphere have been developed.

Keywords: investment, tools, innovation policy, information provision, region, social sphere, sustainable development, management, formation, quality of life.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ	7
1.1. Сутність інноваційних процесів у соціальній сфері регіонів	7
1.2. Теоретичні основи та напрямки регіональної інноваційної політики у соціальній сфері	12
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ	20
2.1. Моделі регіональної інноваційної політики у соціальній сфері	20
2.2. Аналіз інструментів формування та реалізації регіональної інноваційної політики у соціальній сфері	26
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ	32
3.1. Соціальне підприємництво як інструмент регіональної інноваційної політики у соціальній сфері	32
3.2. Застосування інструменту імпаکت-інвестування у регіональній інноваційній політиці у соціальній сфері	37
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	45
ДОДАТКИ	54

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Актуальність теми дослідження визначається особливим значенням соціальної сфери у забезпеченні високої якості життя населення як ключової мети соціально-економічного розвитку України в цілому, а також її регіонів. З одного боку, стан соціальної сфери відбиває результати соціально-економічної політики; з іншого – визначає чинники та умови формування людського капіталу як основи конкурентних переваг країни та регіонів, а також досягнення цілей сталого розвитку. Тому необхідні управлінські впливи, створені задля вдосконалення соціальної сфери, її трансформацію, що неможливо без активізації інноваційної діяльності. Впровадження інновацій сприяє підвищенню якості життя населення, ефективнішому витрачанню бюджетних ресурсів, а також стійкості функціонування об'єктів соціальної інфраструктури, розширенню асортименту та обсягу послуг, орієнтованих на соціальну сферу. Стан соціальної сфери диференційовано по регіонах, що визначає необхідність обліку регіональних особливостей управління інноваціями.

У той же час, інноваційні процеси в соціальній сфері в нашій країні не є комплексними та системними, їх нормативно-правове регулювання та інформаційне забезпечення потребують доповнення та розширення. Щоб подолати зазначені труднощі у генерації та використанні інновацій, необхідна розробка та реалізація окремого виду політики: інноваційної політики у соціальній сфері, насамперед на рівні регіонів України.

Проблематику розвитку соціальної сфери, особливості соціальних послуг, інноватики соціальної діяльності розглядали такі вчені, як Дефурні Дж., Кімберлі Дж.Р., Філс Дж. та інші. У той самий час, у існуючих дослідженнях : Є.А. Вилгіна, З.В. Герасимчука, К.В. Дубича, М.В. Макаренка, У.Я. Садової недостатньо розробленими є: оцінка результативності впровадження інновацій у соціальну сферу; аналізу видів інструментів формування та реалізації інноваційної політики у соціальній сфері на різних рівнях управління.

Метою кваліфікаційної роботи є розробка теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо розвитку інструментів формування та реалізації регіональної інноваційної політики у соціальній сфері.

Відповідно до поставленої мети висунуто *такі завдання:*

- визначити сутність регіональної інноваційної політики у соціальній сфері;
- уточнити принципи регіональної інноваційної політики у соціальній сфері;
- провести аналіз моделей регіональної інноваційної політики у соціальній сфері;
- визначити види інструментів формування та реалізації регіональної інноваційної політики у соціальній сфері;
- визначити підходи до формування соціального підприємництва як інструменту регіональної інноваційної політики у соціальній сфері;
- розробити напрями застосування інструменту імпаکت-інвестування у регіональній інноваційній політиці у соціальній сфері.

Об'єкт дослідження – процес формування регіональної інноваційної політики.

Предметом дослідження є інструментарій формування регіональної інноваційної політики у соціальній сфері.

Методологічна основа дослідження. У кваліфікаційній роботі використані методи: аналіз та синтез, системний аналіз, історичний та логічний методи, методи аналогії, моделювання, експертний метод.

Інформаційну базу дослідження становить комплекс актуальних законодавчих та нормативних правових актів, стратегічних документів щодо розвитку України та вдосконалення інноваційної діяльності, дані офіційної державної статистики, звітної документації організацій соціальної сфери.

Елементи наукової новизни полягають у формуванні методичних підходів до формування механізмів використання можливостей соціального

підприємництва та імпакт-інвестування з метою підвищення ефективності управління інноваційними процесами у соціальній сфері.

Практична значущість дослідження. Практична значимість полягає у можливості використання розробленого комплексу методичних підходів та рекомендації органами регіонального управління при розробці стратегій та програм розвитку соціальної сфери, а також для формування регіональної інноваційної політики у соціальній сфері та планування її реалізації; також висновки можуть бути використані у навчальному процесі під час навчання за програмами магістратури.

Публікація дослідження. Дацій Н.В., Лорец Б.С., **Колесник Р.Ю.** Закордонний досвід публічного управління залученням інвестицій в інновації. *Інвестиції: практика та досвід.* 2023. № 21. С. 114-117.

Обсяг та структура дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3-х розділів (6 підпунктів), висновків, списку використаних джерел – 55 джерел, загальна кількість – 55 сторінок

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

1.1. Сутність інноваційних процесів у соціальній сфері регіонів

Для дослідження інноваційних процесів важливим є відстеження рівня інноваційного розвитку кожного регіону окремо, оскільки повсюдне впровадження інновацій, названих стратегічно важливими для країни, можливе лише за умови підготовки регіональної інфраструктури комплексно країною. А якщо ні, то може статися перевитрата коштів на доведення інфраструктури до необхідного рівня, придатного для впровадження інновацій, в регіоні, а не на його інноваційний розвиток.

У додатку А наведено розподіл регіонів України за інтегральною оцінкою інноваційної привабливості [32, с. 69; 53]. Аналіз результатів показує, що за інноваційним потенціалом найвищий рівень займає Київ. Тут зосереджені значні промислові та наукові ресурси.

Провівши базовий огляд інноваційних процесів у регіонах країни [35], слід констатувати, що запорукою успішної реалізації інноваційних процесів, безумовно, є розвиток соціальної сфери регіону, оскільки саме її ми розглядаємо як сполучну ланку між адміністративним рівнем, що відповідає за реалізацію соціально-економічної політики з урахуванням вимог сталого розвитку країни та факторами посилення її конкретних переваг загалом і для регіонів, зокрема. Саме це і є «свідченням необхідності проведення інноваційних перетворень через трансформацію галузей соціальної сфери, а це, у свою чергу, потребує особливого підходу до адміністрування процесів з боку державних органів» [48, с.160].

Важливим питанням є співвідношення понять «інновації у соціальній сфері» та «соціальні інновації». Під час проведення дослідження слід

значити, що найпоширенішим у дослідженнях [13; 16; 19] терміном є «соціальні інновації».

У науковій літературі «соціальні інновації» мають на увазі результативність наукових розробок, можливість застосування нововведень у повсякденному житті індивіда та суспільства, через що відбуваються соціальні зміни [11; 19].

Соціальні інновації розглядаються як [19]:

– «нові рішення (продукти, послуги, моделі чи процеси), які забезпечують задоволення соціальних потреб суспільства на якісно вищому рівні, сприяючи покращенню можливостей та взаємодії для учасників та благополуччя» [19];

– «нові рішення, що дозволяють долати назрілі соціальні проблеми, використання яких раніше не було можливим чи адекватним. Тут відбувається поєднання двох компонентів, саме функціональності, тобто. ефективності та процесу зміни вихідних умов взаємодії у бік їх якісного поліпшення для всіх зацікавлених учасників» [19].

«Фактором, що виділяє соціальні інновації із загального поля інновацій, є їх націленість на збільшення соціальних благ і реалізацію соціальних цілей; їх релевантність та легітимність у співтоваристві, а також забезпечення міжсекторної взаємодії різних груп учасників» [13, с.55]. «Поява соціальних інновацій пов'язують з практикою соціальної роботи і розглядають – як соціально-організовані прогресивні нововведення, що формуються відповідно до застосовуваних соціальних умов» [16]. «Позитивні трансформації, викликані соціальними інноваціями у соціальній сфері, забезпечують перехід соціальних нововведень у соціально-культурні норми, що формують їхнє інституційне оформлення та закріплення у сфері духовної та матеріальної культури суспільства. Соціальна інновація представлена тут як результат творчої діяльності, що набув широкого застосування» [19].

По суті, соціальні інновації виникають тоді, коли різні соціальні витрати залучаються до відтворювального процесу (від виробництва продукту або послуги до їх споживання). Соціальні інновації, як і будь-який елемент

соціальної сфери, часто мають відкладений результат (позитивний та негативний) і можуть використовуватись у віддаленому періоді часу. На відміну від інших видів інновацій, наприклад науково-технічних, «соціальні інновації застосовуються частіше, мають більш масштабний характер і тісно пов'язані з регіональною специфікою» [13, с. 61]. Існує також проблема оцінки результатів соціальних інновацій. Їх практично неможливо точно виміряти за допомогою кількісних параметрів у силу, в тому числі безлічі факторів, що впливають на результати соціальних процесів [11, с. 26]. Соціальні інновації найчастіше є продуктом колективної праці, оскільки їх розробка майже завжди здійснюється в управлінських структурах та організаціях соціальної сфери. Тобто, на відміну від наукової сфери, значення «індивідуальної творчості» у генеруванні інновацій дещо знижено, ідеї інновацій часто зароджуються у соціальній практиці.

Специфіка соціальних інновацій полягає в тому, що «результати виявляються через певну кількість часу та часто мають непередбачуваний характер. Відмітними ознаками соціальних інновацій є наявність тісного зв'язку з конкретними суспільними відносинами; залежність при використанні нововведень від групових та особистих якостей користувачів (клієнтів соціальних служб); відсутність очевидних переваг, на відміну технічних нововведень» [10, с.893]. Соціальні інновації тією чи іншою мірою мають глобальний характер, оскільки населення планети усвідомлює необхідність спільної роботи для пошуку вирішення глобальних суспільних проблем [2, с.19]. Причому продуцентами нових ідей та рішень є не тільки органи влади та міжурядові організації, а й приватні компанії, науково-дослідні та міжнародні неурядові організації. Поряд із терміном «соціальні інновації» існує і рідше використовуваний «інновації у соціальній сфері». Дослідження відмінностей у цих поняттях чи обґрунтування їх тотожності є важливим завданням, що носить як теоретичний і методологічний, і практичний характер.

Тобто соціальні інновації – це інновації, створені задля загальне підвищення якості життя нашого суспільства та окремих його членів у вигляді

впровадження нововведень у всі галузі життєдіяльності (зокрема, наприклад, у виробничу сферу). Інновації ж у соціальній сфері, будучи по суті соціальними інноваціями, орієнтовані на поліпшення якості та підвищення доступності соціальних послуг, що надаються населенню.

За підсумками всього вищесказаного можна дійти висновку у тому, що соціальні інновації є більш широке поняття, ніж інновації у соціальній сфері, оскільки можуть бути впроваджені у будь-якому елементі соціально-економічної системи, включаючи і сферу соціальних послуг. На рис. 1.1 представлено структуру соціальних інновацій.

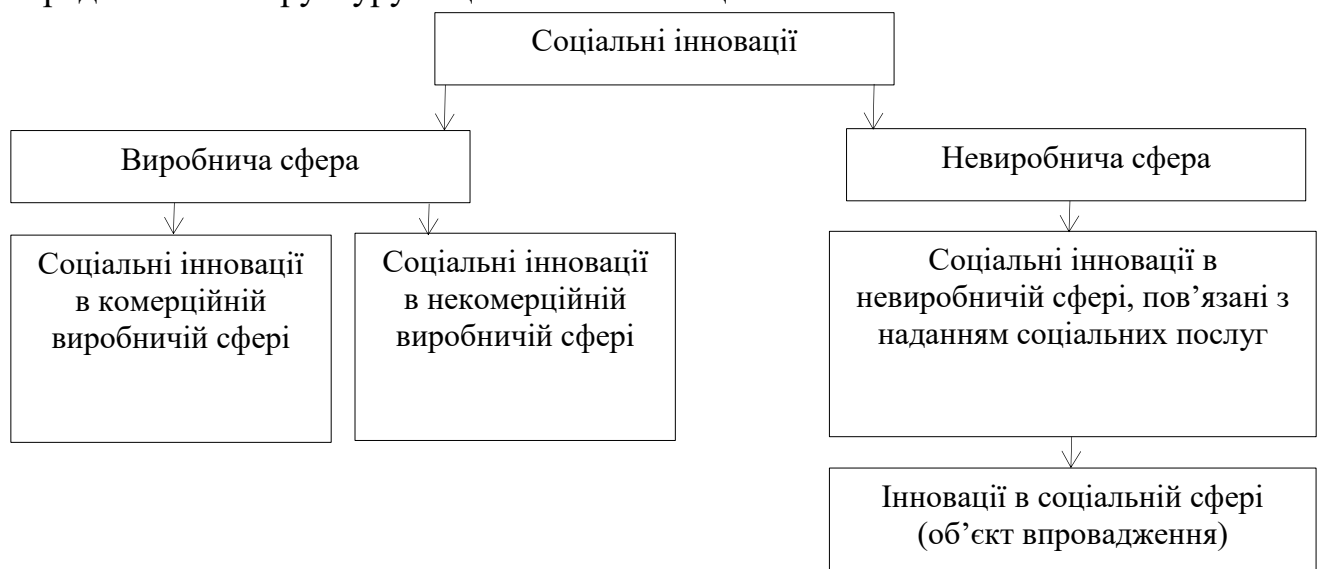

Рис. 1.1. Структура соціальних інновацій [2, с. 29]

Основними об'єктами застосування інновацій у соціальній сфері є [2, с. 33]:

- якість життя та рівень життя (політика доходів громадян),
- регулювання зайнятості, у тому числі осіб, що належать до соціально-уразливих груп, та забезпечення захисту та підтримки безробітних,
- організація культурного дозвілля; фізична культура та спорт освіта дітей та дорослих; охорона здоров'я;
- захист сім'ї, материнства та дитинства; житлове забезпечення;
- соціальний захист різних категорій громадян; соціальна робота тощо.

Усі ці елементи соціальної сфери потребують якісних змін, що передбачає, у тому числі і впровадження інноваційних рішень.

Можна виділити такі напрями інновацій у соціальній сфері [6]:

– технологічні інновації – пов'язані з удосконаленням процесів виробництва та надання послуг соціальної сфери. Це можуть бути нові способи, методики, обладнання та ін.;

- адміністративні інновації, які передбачають впровадження нових механізмів (методів, інструментів) управління процесами, що відбуваються у соціальній сфері. Наприклад, розвиток ринку соціальних інновацій, стимулювання попиту на відповідну продукцію тощо;

– інформаційні інновації, пов'язані з питаннями автоматизації процесів, удосконаленням інформаційної роботи, у тому числі розвитком доступності інформаційних ресурсів та легкості отримання інформації для зацікавлених осіб;

– психологічні інновації, які передбачають роботу із споживачами продукції соціальної сфери. Дуже часто будь-які зміни в області, що розглядається, викликає недовіру з боку певних соціальних груп. Відповідно, необхідна роз'яснювально – просвітницька робота з населенням, яка сприятиме легшому та швидшому прийняттю нововведень.

– економічні інновації – даний вид інновацій пов'язаний із питаннями планування діяльності у соціальній сфері, стимулювання, розподілу фінансових коштів. Дуже важливим тут є напрямок запровадження ринкових принципів у традиційно громадські напрями соціальної діяльності.

Причому найважливішим властивістю процесу впровадження інновацій у сфері є комплексність, тобто застосування всіх вищезгаданих видів.

У той же час, можна стверджувати, що сьогодні впровадження інновацій у соціальну сферу в нашій країні не є комплексним і системним процесом, навіть спостерігається і недостатність і недопрацьованість нормативно-правового регулювання досліджуваного питання та системи інформаційного забезпечення. Все це призводить разом з іншими негативними явищами у

соціально-економічному житті до відставання України від країн лідерів [1, с. 86] у соціальній сфері.

Отже, можна дійти висновку у тому, що в Україні, попри досягнуті останніми роками результати запровадження інновацій у соціальну сферу, залишається проблема відсутності комплексності, системності і узгодженості у створенні досліджуваних процесів.

На нашу думку, для вирішення вищезгаданої проблеми необхідна розробка та реалізація окремого виду політики на всіх адміністративних рівнях: інноваційної політики у соціальній сфері. Причому важливим аспектом тут є розширення суб'єктної складової, що полягає, зокрема й у залученні підприємницьких структур різних організаційно-правових форм.

1.2. Теоретичні основи та напрямки регіональної інноваційної політики у соціальній сфері

На основі аналізу результатів проведених досліджень [6; 7] можна сказати, що державна інноваційна політика є частиною соціально-економічної політики та визначає закріплення державних цілей, напрямів, форм для реалізації регулюючої діяльності органів державної влади у галузі управління інноваціями, розвитку науки, техніки, а також поширення інновацій.

Розробка та реалізація цього виду політики пов'язано з досягненням таких цілей як [6; 19; 23; 25; 26]:

– «створення комплексу умов (політичних, економічних, правових та організаційних тощо) для інноваційної діяльності» [6];

– «впровадження інновації у виробничі та невиробничі сфери, з метою підвищення їх конкурентоспроможності зокрема та підвищення конкурентних переваг національної економіки загалом» [19];

- створення сприятливих умов для заохочення інноваційної діяльності, зниження інноваційних ризиків, розвитку та реалізації інноваційного капіталу регіону;

- «формування системи державної підтримки інноваційної діяльності, підвищення ефективності використання державних ресурсів, що спрямовуються на розвиток інноваційної діяльності» [26, с. 12];

- організація внутрішньорегіональної інноваційної взаємодії [23];

- забезпечення підтримки вітчизняних екземплярів інноваційних товарів, робіт, послуг на міжнародних ринках;

- «забезпечення участі представників реального сектора в інноваційних процесах (комерційних та некомерційних організацій» [25, с. 203].

У більш широкому сенсі інноваційна політика має на увазі комплекс інноваційних заходів, що «забезпечують процес комерціалізації накопичених знань, використання та переробки сировинного блоку, способів управління та контролю за продуктивністю праці» [24, с. 239].

На рис. 1.2 подано основні напрями державної інноваційної політики.

Згідно з дослідженнями [24; 25], можна виділити чотири види інноваційної політики, що вибиралися індустріально розвиненими країнами як пріоритетні в різні періоди часу: політика «технологічного поштовху»;

Розквіт застосування даного типу припав на 40-50-і роки в США, реалізація політики була забезпечена зростанням «великої науки», у поєднанні з появою та наростаючим застосуванням новинок у сфері електроніки, створення ЕОМ, засобів зв'язку, авіабудування. Ця стратегія у різний час використовувалася й іншими розвиненими країнами, наприклад, у Великобританії та Франції [29, с. 193].

Реалізація такої політики передбачає координацію цілей та інноваційних процесів державними інституціями. Кожен напрям диктує і вибір методів стимулювання та підтримки. Здійснюється розробка державних програм, пошук фінансових засобів реалізації.

Рис. 1.2. Основні напрями державної інноваційної політики [32, с. 69]

Даний тип політики передбачає активну участь великих компаній та реалізацію довгострокових та фінансово-ємних проектів, які передбачають значне фінансування. У зв'язку з тим, що дані ресурси здебільшого доступні державі, то саме держава і знаходиться в центрі процесу визначення напрямків та цілей розвитку науки і техніки, підтримуючи супровід цього процесу матеріальними ресурсами, експертизою та інформаційним забезпеченням. Об'єктом розробки є науково-технічні і соціально-економічні проблеми, у межах цієї тематики і розробляються державні програми, великі капіталовкладення, інші форми прямого державного участі [33, с.111] : політика ринкової орієнтації;

Місцем апробації цієї політики стали Японія, ФРН, США у 70-ті - 80-ті роки. Ця політика є привабливою для країн із ринковою економікою. Даний вид політики «визначає провідну роль ринкового механізму у розподілі ресурсів та

виборі напрямків розвитку науки та техніки. Вона має на увазі скорочення масштабів впливу держави на інновації, НДДКР та інші механізми регулювання та турботу про стимулювання інформаційного середовища для нововведення у фірмах, вибудовування особливого економічного клімату» [46, с. 42] : політика соціальної орієнтації;

Даний вид політики зміщує вектор у бік забезпечення прогресу інноваційного середовища через взаємодію з громадськістю [27]. «Ця політика реалізовувалася в США в 60-70-х роках та в інших країнах, маючи на увазі перенесення частини військових технологій у громадянську сферу. При цьому виділяється необхідність окремого регулювання НТП, процес прийняття рішення базується на широкому соціально-політичному консенсусі із залученням широкого загалу» [44, с. 206].

У чистому вигляді ця політика не застосовується, проте її складові та пріоритети розвитку набирають популярності в багатьох країнах при розвитку їх інноваційних процесів [34]: «японська модель інноваційної політики».

Назва політики обумовлена послідовністю її застосування саме у Японії.

Ця політика має на увазі «трансформацію структури господарського механізму, запорукою вирішення соціально-економічних проблем тут виступає впровадження передових технологій, які також призводять до зміни галузевої структури, взаємодії суб'єктів господарювання, рівня життя населення тощо. Все це вимагає нових форм організації та механізмів управління розвитком науки і техніки, а також їхньої взаємодії» [34].

Описана класифікація демонструє, що всі моделі не досконалі і для кожної країни повинні мати додаткові модифікації, проте японська модель та політика соціальної орієнтації можуть бути корисними для вибудовування інноваційних процесів у соціальній сфері, та їх положення можуть лягти в основу регіональної інноваційної політики у соціальній сфері.

Регіональна інноваційна політика у соціальній сфері у вузькому значенні може бути представлена як цілеспрямована діяльність органів влади регіону,

пов'язаної з розробкою та впровадженням соціальних інновацій у життя суспільства [32, с. 69].

По суті, регіональна інноваційна політика у соціальній сфері (РІПсс) є певною інтеграцією елементів чотирьох видів регіональної політики: соціальної, економічної, інноваційної та науково-технічної.

Соціальна політика визначає напрями реалізації РІПсс, до яких можна віднести такі, як [30, с.22]:

- організація системи соціального захисту населення, у тому числі реалізація заходів щодо соціального забезпечення, соціальної допомоги, а також адаптації, інтеграції та соціалізації окремих категорій громадян. Особливу важливість у цьому напрямі має розвиток системи соціального обслуговування;

- підвищення рівня життя населення, яке передбачає кількісне та якісне підвищення рівня доходів та витрат населення;

- розвиток галузей соціальної сфери (освіта, охорона здоров'я, культура, ЖКГ, фізична культура тощо), розширення та модернізація мережі об'єктів соціальної інфраструктури та підвищення якості та доступності послуг;

- створення для населення регіону сприятливих, що відповідають нормативам та стандартам умов проживання, відпочинку та трудової діяльності;

- регулювання та організація зайнятості населення, а також реалізація заходів щодо зниження безробіття.

Економічна політика регіону забезпечує реалізації РІПсс матеріально-технічну, зокрема фінансову базу.

Науково-технічна політика забезпечує безпосереднє створення інновацій шляхом застосування нових знань на вирішення проблем соціальної сфери.

Нарешті, інноваційна політика регіону, спрямована на реалізацію інноваційних проектів, а також на створення інноваційної інфраструктури та забезпечення її діяльності комплекс інноваційних заходів з комерціалізації накопичених знань [39, с.41].

Таким чином, у широкому розумінні під регіональною інноваційною політикою у соціальній сфері можна розуміти спеціальний напрямок регіональної соціально-економічної політики, орієнтований на вдосконалення процесу задоволення потреб населення (споживача інновацій) регіону за допомогою створення, перетворення та використання інновацій для трансформації та модернізації всіх елементів соціальної сфери та реалізується шляхом регулювання відносин між органами влади (замовниками), суб'єктами науково-технічної діяльності (виробниками) та суб'єктами соціального управління, у тому числі за рахунок організації та контролю інноваційної діяльності з урахуванням інтересів усіх суб'єктів політики.

Регіональна інноваційна політика у соціальній сфері може розглядатися через функції держави (органів влади регіону) щодо розвитку елементів соціальної сфери [40, с. 13]:

- функція ініціювання соціальних інновацій (органи влади є замовниками перетворень);
- функція стимулювання інноваційної діяльності у соціальній сфері;
- функція підтримки розвитку інновацій у соціальній сфері, у тому числі підтримка НДДКР;
- функція регулювання та контролю інноваційних процесів у соціальній сфері;
- функція фінансування інноваційних процесів у соціальній сфері;
- ринкова функція, тобто розвиток ринку соціальних інновацій.

Регіональна інноваційна політика у соціальній сфері має відповідати наступним принципам [40, с. 113]:

- «системність, тобто регіональна інноваційна політика є складною, саморегулюючою системою, яка має «вхід» і «вихід» у «суспільство», функції діяльності, періоди «активності» та «спаду», переходу (перетворення) з однієї моделі в іншу» ;
- комплексність, тобто регіональна інноваційна політика повинна реалізовуватись по всій сукупності напрямків із розумним залученням усіх

зацікавлених суб'єктів та використанням різних джерел фінансування (багатооб'єктність та багатосуб'єктність);

- мультиплікативність зростання позитивних ефектів;
- «економічність - прагнення до зниження витрат шляхом удосконалення організації процесу надання послуг;
- ефективність – прагнення максимізації соціально-економічних ефектів;
- імперативність соціальних ефектів (розумна комерціалізація);
- облік закону про підвищення потреб;
- принцип партнерства (активізація використання різних форм ДПП);
- прозорість діяльності;
- поєднання категоріального та індивідуального підходів»;
- принципи найкращих доступних технологій (НДТ) [41, с. 28]:
- * «максимально можливого використання внутрішнього регіонального потенціалу;
- * використання переважно безперервних процесів надання послуг;
- * інтенсифікації та автоматизації виробництва соціальних послуг;
- * інформатизація процесу надання послуг.
- * відповідність технології сучасному науково-технічному рівню у соціальній сфері;
- * економічна доцільність та ефективність впровадження доступної послуги чи технології надання послуг».

Очевидно, що у кожному регіоні формуватиметься своя власна інноваційна політика у соціальній сфері, що визначається такими аспектами як [42, с. 36]:

- сферою прояву: продуктові (послуги) чи процесні (технологічні, адміністративні, інформаційні, психологічні, економічні, зокрема маркетингові тощо.);
- елементами сфери застосування та характером задоволення потреб (охорона здоров'я, освіта, соціальний захист тощо);
- роллю у процесах надання послуг;

- ступенем новизни;
- характером прояву ефекту соціальної сфери регіону (запізнювальні, своєчасні, випереджаючі);
- пріоритетністю та послідовністю реалізації;
- запланованим періодом реалізації тощо.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

2.1. Моделі регіональної інноваційної політики у соціальній сфері

Перш ніж говорити про конкретні моделі регіональної інноваційної політики у соціальній сфері, розглянемо основні компоненти моделей регіональних інноваційних систем, які впливатимуть і особливості регіональної інноваційної політики.

На сьогоднішній день найбільш поширеною моделлю формування регіонального інноваційного середовища названо модель «Потрійної спіралі» (Triple Helix Model) [45], ця модель будується на взаємодії науки, освіти, бізнесу та влади. При цьому модель вже зараз зарекомендувала себе з погляду ефективності під час вибудовування інноваційних процесів у регіоні.

Для реалізації регіональної інноваційної політики можуть застосовуватися різні механізми фінансування та досить широке коло зацікавлених суб'єктів.

Вибір моделі може базуватися на наступних факторах:

*первинні [45]:

– політична стратегія держави, яка відповідає за поділ компетенцій органів державної влади та їх владних повноважень, а також питання участі недержавних суб'єктів у процесах розвитку соціальної сфери – стратегія;

– рівень соціально-економічного розвитку регіону, що демонструє наявність відповідної для інновацій соціальної інфраструктури та розвиненість інноваційного потенціалу тієї чи іншої території;

– готовність суб'єктів соціальної сфери до інновацій, тобто бажання до впровадження інноваційних процесів усіх форм і видів у галузі сфери, що розглядається, – готовність;

*вторинні:

– «перспективи комерціалізації інноваційних процесів у соціальній сфері, а саме можливість реалізації інноваційних рішень на базі реального сектору економіки та бажання бізнесу платити за дані інновації» [46, с. 42];

– «потенціал існуючої в регіоні системи некомерційних організацій, наявність продуманих механізмів державного регулювання діяльності НКО та їх інтеграцію до інноваційного процесу регіону» [48, с.161];

– система нормативно-правового та інституційного забезпечення реалізації проектів ДПП у соціальній сфері;

– рівень науково-технічного та інноваційного розвитку в регіоні, що забезпечують автономне становище регіону у процесах поповнення власної потреби в інноваційних рішеннях та розташування джерел їх генерування у межах єдиної території.

Визначено, що моделюючі фактори регіональної інноваційної політики в соціальній сфері з позиції формування системи управління є: механізм фінансування; суб'єкти політики та способи їх взаємодії; об'єкти та напрями політики.

На рис. 2.1 представлений алгоритм формування моделі політики, її фактори та моделетворні елементи [40, с. 98].

З огляду на широкість поєднання моделеутворюючих елементів наведемо їх узагальнене значення, з усвідомленням можливості наступних доповнень, оскільки цей перелік перестав бути вичерпним.

Узагальнений аналіз, націлений виділення основних чинників побудови моделі інноваційної політики соціальної сфери, дозволив побудувати таку класифікацію моделей, до яких віднесені такі, як [47, с. 6]:

– Модель політики з високим рівнем централізації, що передбачає слабку (аж до виключення) участь організацій недержавного сектора з процесу впровадження інновацій у соціальну сферу регіону. Реалізація даної моделі зводиться до центрального стану держави в інноваційному процесі в рамках реалізації його у соціальній сфері з погляду здійснення замовлення на інноваційні розробки та їх придбання.

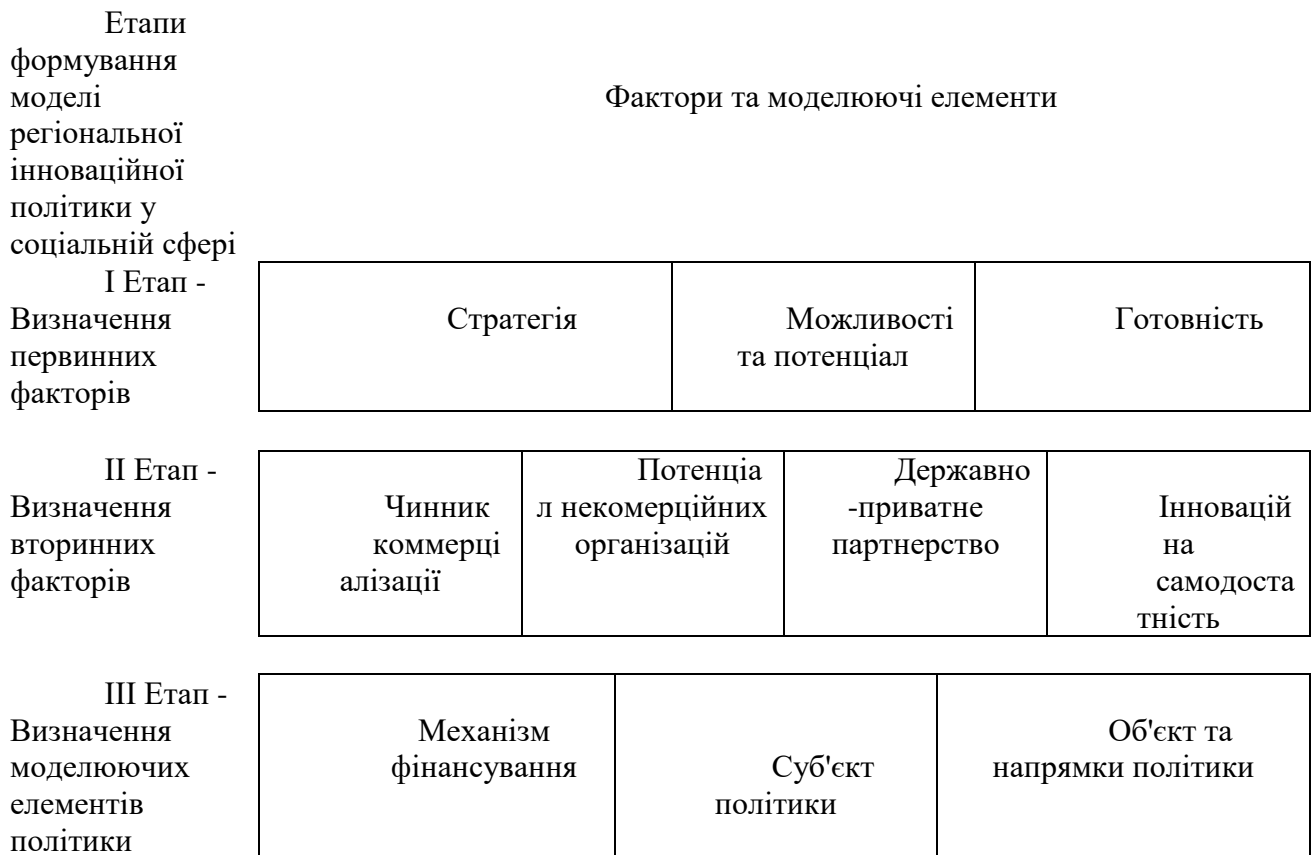

Рис. 2.1. Алгоритм формування моделі інноваційної політики у соціальній сфері

Організація інноваційного процесу стоїть суто на положеннях стратегії розвитку інноваційних процесів у соціальній сфері держави, у тому числі і на регіональному рівні. При цьому впровадження інновацій є реакцією на існуючі у суспільстві соціально-економічні проблеми. Ця модель демонструє слабку зацікавленість у комерціалізації інновацій.

В даному випадку аналогія може бути проведена з моделлю "технологічного поштовху", яка була розглянута вище.

Негативними моментами моделі можуть бути негнучкість до зовнішніх умов та високий рівень залежності від державного бюджетування, відповідно виключаючи конкурентні складові вибудовування інноваційних процесів.

Різновидами представленої моделі є [42, с. 121]:

– модель абсолютної централізації – повне виключення організацій недержавного сектора з процесу впровадження інновацій в соціальну сферу –

застосовно для держав з неринковою системою економіки. Для цієї категорії моделі характерна трансляція інновацій у соціальну сферу регіонів із центру.

– Модель централізації з розширеною регіональною участю – залучення територіальних органів влади до процесу впровадження інновацій у соціальну сферу з одночасним винятком недержавного сектору.

Розглянута модель також може застосовуватися в умовах відсутності зацікавленості організацій недержавного сектора в участі у вищезгаданих процесах. Відсутність інтересу пояснюється критичним станом об'єктів соціальної сфери, відсутністю механізмів мотивації до участі, а також кризовими явищами в економіці, нестачею вільних коштів у бізнесу для вкладення в інновації соціальної сфери.

В умовах кризи модель може забезпечити перехід від кризових явищ до стабільної ситуації у соціальній сфері регіону.

В даному випадку необхідний розширений функціонал державних органів, оскільки встановлені цілі для інноваційного розвитку стають недостатніми, необхідні умови для децентралізації інноваційної політики у соціальній сфері.

– Модель політики із середнім рівнем централізації – ця модель передбачає обов'язковість участі організацій недержавного сектора в інноваційних процесах у соціальній сфері за одночасного збереження провідної ролі держави у цих процесах [42, с. 204].

Ключовим фактором є вибудовування діалогу між державними органами, відповідальними за розвиток соціальної сфери регіону та недержавним сектором, а також визначення лімітів фінансування соціальних проєктів даного типу. Ця модель демонструє більшу гнучкість у порівнянні з першою моделлю, оскільки вона може враховувати інтереси населення, дозволивши державі впроваджувати ринково неефективні інновації (інновації з неперспективним рівнем комерціалізації).

Різновидами такої моделі є [42, с. 189]:

– обмежена модель, за якої організації НС мають можливість участі в інноваційних процесах в обмежених законодавством «некритичних» галузях соціальної сфери (наприклад, фізична культура);

– мотиваційна модель – активне застосування органами влади механізмів мотивації приватного сектора до участі в інноваційних процесах у пріоритетних для території галузях соціальної сфери. Така модель є не комплексом обмежень, а, навпаки, створення умов для залучення бізнесу та перенесення частини державних функцій на організації ГС;

– змішана модель, що передбачає поєднання елементів обмеженої та мотиваційної моделей.

У рамках моделі політики із середнім рівнем централізації активно застосовуються механізми ДПП.

– Модель політики з низьким рівнем централізації – активна участь організацій некомерційного сектора в інноваційних процесах у соціальній сфері [47, с.13].

Така модель передбачає практично повну відкритість ринку інновацій у соціальній сфері для приватного бізнесу. Участь держави, у тому числі фінансова, можлива лише у разі відсутності перспектив комерціалізації інновацій.

Можна виділити різновиди моделі політики із високим рівнем централізації:

– Компенсаторна модель - всі комерційно перспективні інновації здійснюються організаціями СР, держава ж бере на себе зобов'язання щодо реалізації «неперспективних» для бізнесу інновацій. Причому «неперспективність» може мати як тимчасовий, і постійний характер. При цьому органи влади прагнуть максимізації комерціалізації всіх інноваційних процесів у соціальній сфері;

– модель абсолютної комерціалізації – всі інновації у соціальній сфері здійснюються з участю організацій комерційного сектора. Застосування такої моделі, з одного боку, дозволяє максимально ефективно впровадити ринкові

принципи в соціальну сферу, а з іншого несе ризик того, що ряд комерційно неефективних, але необхідних інноваційних рішень не буде реалізований [10, 48; 504 52].

Найкращими моделями в сучасних українських реаліях є мотиваційна, змішана і компенсаторна моделі, оскільки їх застосування за рахунок залучення додаткових коштів сприятиме стійкому інноваційному розвитку соціальної сфери.

Під стійким інноваційним розвитком соціальної сфери в даному дослідженні розуміється такий варіант її розвитку, при якому протягом тривалого періоду внаслідок впровадження інновацій стабільно та на основі відтворювального підходу розвиваються процеси задоволення реальних потреб населення у якісних та доступних соціальних послугах, у тому числі за допомогою створення та модернізації об'єктів соціальної інфраструктури з урахуванням недопущення порушення інтересів людей отримання таких послуг у майбутніх періодах.

Тяжіння до змішаної чи компенсаторної моделі визначається дією сукупності факторів. Так, для більш успішних регіонів можлива реалізація компенсаторної моделі, тоді як у регіонах із середнім та низьким рівнем розвитку доцільно використати змішану модель.

На думку ряду дослідників [11; 12] у розвинених країнах в основі процесів впровадження інновацій у

Загальну ідею welfare mix можна сформулювати таким соціальної сфері лежить концепція Welfare Mix, яка в контексті переосмислення та критики ідей держави загального добробуту [13; 14] викликає все довіра та визнання.чином: «у постіндустріальних країнах не лише держава, а й приватні компанії, некомерційні організації та громадяни діють у сферах, що були колись державною монополією. До них належить і соціальна сфера, де відбувається активний перерозподіл ролей, зростає незалежність держави, приватного та третього секторів у наданні соціальних послуг, де некомерційні організації вже

отримали формальне визнання як партнери держави у визначенні курсу соціальної політики» [14, с. 29].

Очевидно, що визначення суб'єктної складової є одним із ключових питань при розробці та реалізації інноваційної політики у соціальній сфері.

Існує явна тенденція мінімізації вертикальних, бюрократичних і патерналістських принципів організації соціальної політики при одночасному поширенні більш гнучких, мережевих моделей управління. Вертикально орієнтовані теорії державного управління поступово змінюються такими новими підходами, як приватно-державне партнерство, нове державне управління, виробництво, квазіринки тощо.

2.2. Аналіз інструментів формування та реалізації регіональної інноваційної політики у соціальній сфері

Розвиток різних сфер та економіки України насамперед визначається залежно від розвитку регіонів країни. Необхідний рівень розвитку країни, що забезпечує, наприклад, економічну конкурентоспроможність та досягнення соціальних цілей, можливий лише на основі реалізації регіональної інноваційної політики, що становить комплексний підхід [49, с. 30]. Інновації значною мірою визначають економічне зростання підприємств регіону, зайнятість населення та продуктивність праці, а також є суттєвим фактором соціально-економічного розвитку регіону [42, с. 136]. Складові концепції інноваційного розвитку регіону (ІРР) представлені на рис. 2.2 [39, с. 44].

Нині назріла необхідність формування адекватних основ концепції інноваційного розвитку території, які б лише відбивали сучасну структуру економіки регіонів, а й дозволяли б реалізувати можливості міжрегіонального поділу праці. Успіх реалізації інноваційної стратегії розвитку країни багато в чому визначається обраною регіонами концепцією інноваційного розвитку.

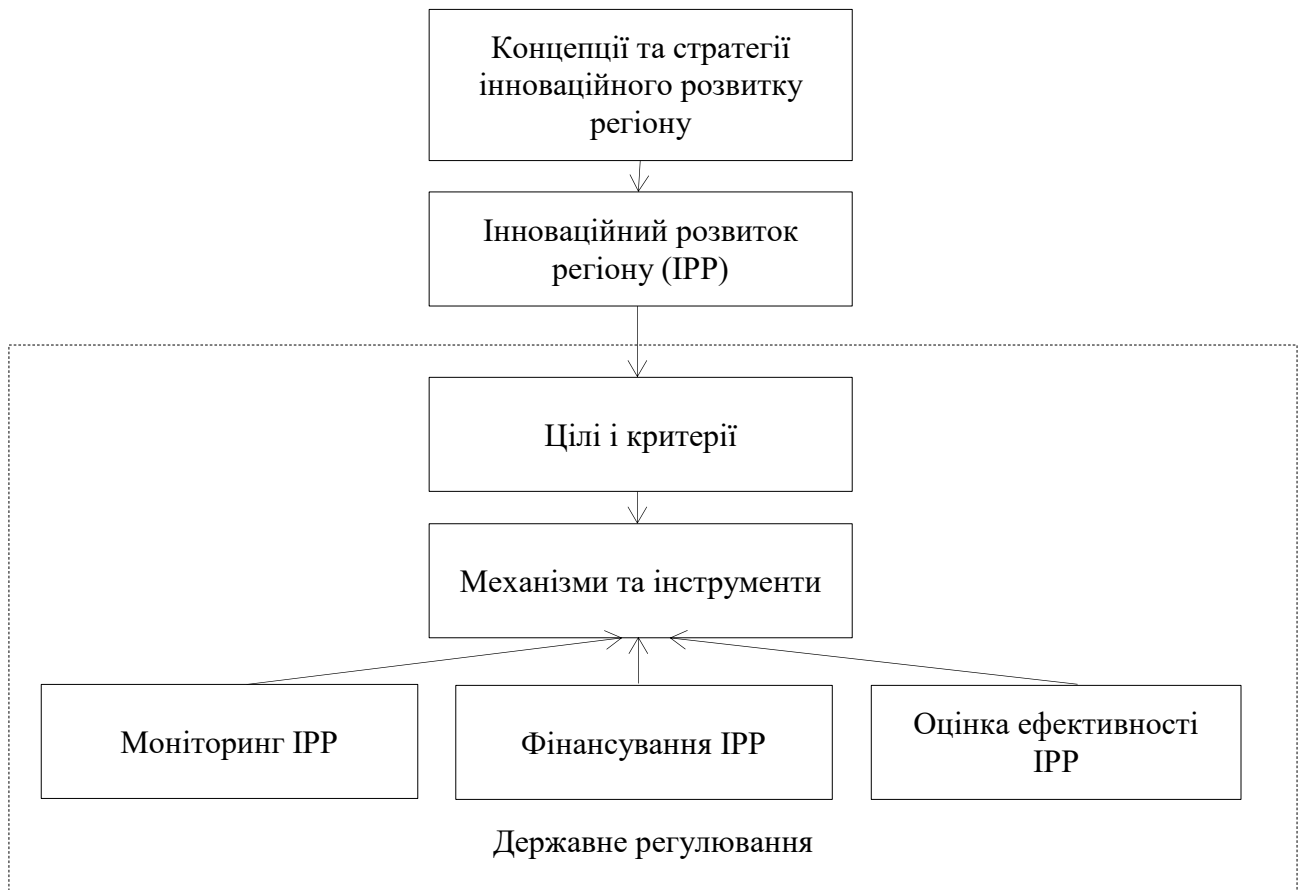

Рис. 2.2. Концепція інноваційного розвитку регіону

Формування в Україні моделі інноваційної економіки актуалізує проблему розробки методології побудови механізму реалізації стратегії інноваційного розвитку на регіональному рівні [38; 42; 43].

Практично всі регіони мають стратегічні документи соціально - економічного розвитку, але інноваційним аспектам у регіональних документах приділяється недостатню увагу. При цьому найменш опрацьованим у більшості документів є механізм реалізації.

Існують такі принципи реалізації комплексного інноваційного розвитку [35]:

- «індивідуальний характер у рамках єдиної нормативно-правової бази;
- державна підтримка функціонування регіону;
- впровадження нових інвестиційних механізмів розвитку промислового виробництва [36];

– «економічний розвиток з максимально можливим використанням наявних конкурентоспроможних компонентів ресурсного, виробничого, наукового та інтелектуального потенціалу» [32, с. 70];

– «вибір напрямку розвитку, з максимально можливого використання наявних конкурентних переваг регіону;

– необхідний рівень розвитку інфраструктури регіону;

– розвиток регіональних інноваційних мереж» [32, 69];

Можливості регіональної інноваційної політики розглядаються через три основні аспекти [30, с. 22]:

– «систему державного управління та повноваження регіонів;

– регіональну інноваційну систему, що враховує сильні та слабкі сторони інноваційної діяльності у регіоні та характер зв'язків усередині системи;

– роль інновацій у стратегії розвитку регіонів, інноваційну політику».

Інноваційна політика є важливою частиною державної економічної політики та передбачає використання певних інструментів. У широкому значенні під інструментом розуміється цільове засіб на об'єкт, перетворення цього об'єкта чи створення об'єкта [31]. Якщо розглядати безпосередньо економічний інструмент, необхідно врахувати, що це засіб чи метод, використовуваний організацією для досягнення спільної мети розвитку, пов'язані з виробництвом чи регулюванням матеріальних ресурсів [5].

Якщо розглядати інструменти реалізації регіональної інноваційної політики, то серед загальних інструментів слід виділити такі [28, с. 75]: «наукові та технологічні парки; кластери, мережі, полюси конкурентоспроможності та центри компетенцій; підтримка інноваційної діяльності на існуючих малих та середніх підприємствах (підприємництво); підтримка інноваційних стартапів; програми мобільності та залучення талантів».

Під економічними інструментами формування та реалізації регіональної інноваційної політики у соціальній сфері розумітимемо «сукупність коштів та методів впливу на матеріальні інтереси економічних суб'єктів з метою їх

залучення до процесів генерації та комерціалізації інновацій у соціальній сфері регіону, що сприяють зростанню якості життя населення, отриманню соціального та економічного ефекту рахунок раціонального використання наявних ресурсів» [28, с.73].

«До економічних інструментів відносяться: обсяги та структуру виробництва; інвестиції; структуру та форми власності; грошову масу та параметри грошового обігу; доходи та витрати бюджету; податки та податкові ставки, податкові пільги; тарифи оплати праці; ціни; кредити; банківські ставки кредитного та депозитного відсотка; ставку рефінансування центрального банку; внутрішні та зовнішні позики; державні закупівлі; конкурси, аукціони; санкції, штрафи; економічні стимули, пільги, преференції» [27, с. 98]. До економічних інструментів відносяться «економічні нормативи, правила, платежі, штрафи, санкції, ціни, винагороди, інвестиції, дотації, субсидії, замовлення, преференції, цінні папери» [27, с. 99]. Можна дійти висновку, що залежно від досліджень, і авторів трактування і приклади економічних інструментів різняться, отже, нині немає єдиного усталеного визначення та думки.

Соціальна сфера, безсумнівно, має свою специфіку. Інноваційні процеси у соціальній сфері насамперед покликані вирішити проблеми та оптимізувати поточну діяльність [19; 22].

У загальному вигляді інновації в соціальній сфері розглядаються як реакція суспільства на проблеми, що виникають (зростання рівня безробіття, бідності, зміна навколишнього середовища та ін.), як нові їх рішення, що виражаються в появі послуг, спрямованих на підвищення рівня та якості життя населення, на розвиток нових форм взаємодії держави, бізнесу та суспільства та ін [18; 32].

Серед засобів реалізації новаторської соціальної політики виділяються [16]:

– «соціальний сервіс. Впровадження державних послуг, які відповідають запитам різних категорій населення;

- надання соціальними установами необхідних послуг та продуктів населенню. Це можливо шляхом впровадження на державному рівні спеціальних служб, відділів із вироблення інноваційних технологій розвитку для цієї галузі;

- інформатизація сфери, її залучення до останніх досягнень науково-технічного прогресу;

- використання принципів соціального партнерства. Залучення до діяльності соціальних служб великих груп населення» [16].

Виділяють такі інструменти реалізації інноваційної політики у соціальній сфері [15, с. 10]: «регіональні програми розвитку; соціальне підприємництво; соціальне проектування».

Можна виділити такі види економічних інструментів формування та реалізації регіональної інноваційної політики у соціальній сфері [13, с. 60]:

- виділення грантів на розробку та реалізацію інновацій у соціальній сфері, у тому числі науково-освітнім організаціям;

- виділення бюджетних інвестицій у розвиток виробництва інноваційних товарів та послуг у соціальній сфері;

- державне замовлення підприємствам та організаціям на інноваційні товари та послуги у соціальній сфері;

- надання пільг та преференцій бізнесу, що реалізує інновації у соціальній сфері (у тому числі у вигляді кредитних інструментів, орендних пільг, пільг з амортизації обладнання для виробництва інноваційних товарів та послуг, пільгового надання обладнання тощо);

- субсидування придбання споживачами із соціально вразливих верств населення інноваційних товарів та послуг;

- субсидування цін виробнику інноваційних товарів та послуг для соціальної сфери;

- підтримка інноваційних стартапів у соціальній сфері в рамках бізнес-інкубаторів;

- розвиток соціального підприємництва, пов'язаного з інноваціями у соціальній сфері;

- розвиток імпаکت-інвестування інноваційних процесів у соціальній сфері [23, с.115].

Можна виділити принципи використання економічних інструментів формування та розвитку регіональної інноваційної політики у соціальній сфері [23, с.116]:

- принцип пріоритетності соціальних цілей над економічними з урахуванням економічної доцільності;

- принцип опори на існуючу у регіоні інноваційну інфраструктуру з метою розвитку соціальної сфери;

- принцип пріоритетної підтримки інноваційних розробок, що дозволяють у короткий термін досягти підвищення якості життя населення;

- принцип залучення регіонального бізнесу до інноваційного розвитку соціальної сфери з урахуванням системи преференцій;

- принцип максимально можливої економії витрат на виробництво та реалізацію інноваційних товарів та послуг у соціальній сфері за дотримання необхідної якості;

- принцип тиражування успішних моделей інноваційного розвитку соціальної сфери з метою економії витрат.

Таким чином, при реалізації регіональної інноваційної політики у соціальній сфері неминує виникає пріоритет соціального ефекту над економічним. Особлива увага приділяється якості вироблених товарів та послуг, а також прагнення швидкого впровадження інновацій для досягнення максимального позитивного ефекту.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

3.1. Соціальне підприємництво як інструмент регіональної інноваційної політики у соціальній сфері

Проблемами реалізації регіональної інноваційної політики у соціальній сфері є: відсутність зацікавленості органів влади у запровадженні інновацій у соціальну сферу; недостатність соціально орієнтованих інноваційних розробок.

Саме тому потрібні нові механізми реалізації даного виду політики, що дозволяють вирішити вищезгадані проблеми, а також інші завдання, що виникають у процесі організації суспільного життя та взаємовідносин між її учасниками, так званими суб'єктами соціальної сфери. Соціальна сфера має свої особливості, у зв'язку з чим багато загальноприйнятих принципів, інструментів і механізмів не підходять для вирішення проблем. Як говорилося раніше, соціальна сфера включає у собі галузі, які значно різняться, а це означає, що до них не завжди можна застосувати одні й ті ж механізми, що породжує додаткові труднощі в реалізації регіональної інноваційної політики в соціальній сфері.

Через невисоку прибутковість значної частки галузей соціальної сфери використання традиційних механізмів залучення бізнесу (наприклад, ДПП) має значну кількість труднощів та перешкод. Для великих компаній подібна діяльність не становить інтересу через нижчу норму прибутку і значний термін окупності, що не поєднується зі зростаючим попитом населення на підвищення якості послуг та модернізацію існуючої соціальної інфраструктури. Також не можна не згадати, що проекти, що реалізуються у соціальній сфері, відрізняються високим ступенем невизначеності, що полягає у складності прогнозування споживчого попиту на окрему соціальну послугу чи об'єкт соціальної інфраструктури. З цього факту і виникає проблема невизначеності у

термінах окупності. Крім того, є відмінності і в практиках різних регіонів, що також змушує замислитися над застосуванням різних підходів на кожній окремій території. Тому виникають питання щодо доцільності залучення великих обсягів приватних інвестицій у соціальні проекти.

Вирішенням проблеми може стати використання такого відносного нового для України, але вже інструменту, що позитивно зарекомендував себе, як соціальне підприємництво.

Одним із головних критеріїв соціального бізнесу, або соціального підприємства, є спрямованість компанії на досягнення цілей, важливих для населення, а також здатність до вирішення існуючих соціальних проблем. Держава, у свою чергу, зобов'язується надавати такому бізнесу сприяння, надаючи фінансову, майнову та іншу підтримку. Насамперед, соціальне підприємництво відрізняється від підприємницької діяльності некомерційних організацій збереженням статусу суб'єкта малого та середнього підприємництва, тобто комерційної організації. Наразі перед державою стоїть важливе завдання подолання дисбалансу між соціальним підприємництвом та некомерційними організаціями у сфері надання пожертв та грантів.

Вже багато років відзначається все більший інтерес до соціального підприємництва, метою якого є на відміну від звичайного підприємництва не отримання прибутку, а підвищення добробуту суспільства [19; 32].

На рис. 3.1 подано основні характеристики соціального підприємництва як виду діяльності.

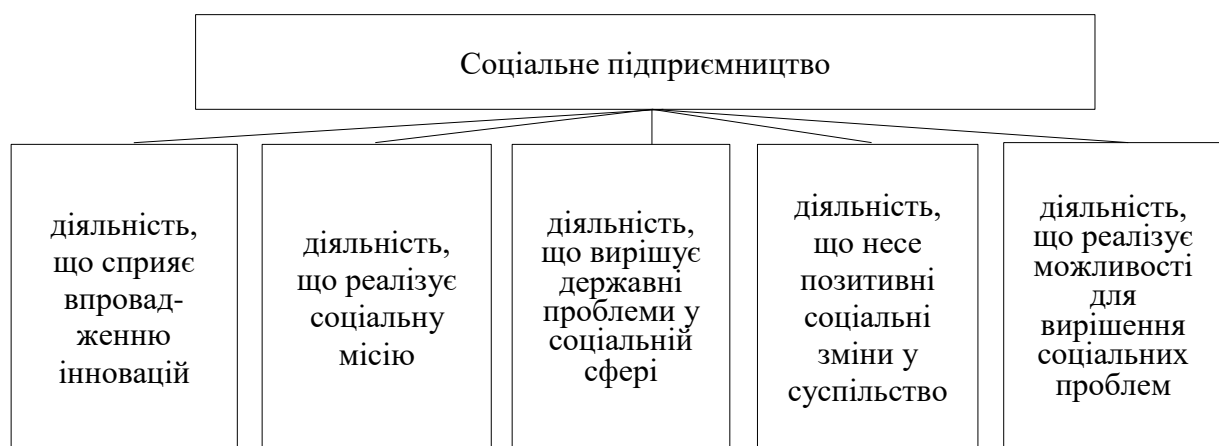

Рис. 3.1. Основні характеристики соціального підприємництва

У західних країнах [17], особливо країнах Європейського Союзу, соціальне підприємництво давно успішно інтегрувалося в економіку. Так, на початок 2023 року на соціальних підприємствах Європи працювало близько 14 млн осіб [51].

Можна запропонувати наступну класифікацію видів діяльності соціальних підприємств [48, с. 161]: «виробництво та надання соціально-значущих товарів та послуг; працевлаштування, соціалізація, адаптація та інтеграція осіб з обмеженими можливостями; участь у вирішенні масштабних (глобальних) проблем, пов'язаних з досягненням сталого розвитку» [48].

Зазначимо, що повноцінно та комплексно оцінити стан системи соціального підприємництва в європейських державах досить складно, що пояснюється відмінностями у законодавстві та безлічі організаційно-правових форм цього виду підприємництва [48].

Соціальні підприємства є обов'язковим та достатньо активним учасником соціально-економічних відносин, наприклад, французької економіки. Чисельність працівників у цьому секторі становить близько 2,5 млн. (10% штатної зайнятості) осіб, а річний фонд заробітної плати перевищує 50 млрд. євро. (10% заробітної плати приватного сектора) [35]. Соціальні підприємці Франції беруть участь практично у всіх галузях соціальної сфери (соціальне забезпечення, охорона здоров'я, культура, освіта, фізична культура та спорт тощо).

«Вперше терміни «соціальне підприємництво» (англ. social entrepreneurship) і «соціальний підприємець» (англ. social entrepreneur) були згадані у працях у 1960-х рр., а до 80-х років підприємець і вчений із США Білл Дрейтон ввів їх у широкий оборот, поставивши в один ряд із такими традиційними категоріями як венчурна філантропія, благодійність, соціальна відповідальність та інші. В 1980 Дрейтоном була заснована перша організація, що займається наданням допомоги соціальним підприємцям – «Ашока: новатори для суспільства» (Ashoka: Innovators for the Public) [31]. Цей Фонд діє

і зараз, причому його бюджет збільшився з початкових 50 000 доларів до 50 млн.

Стипендіатами фонду стали понад 3000 осіб із майже 90 країн. Серед інших подібних організацій можна назвати Echoing Green (створений 1987 р. Едом Коуеном), Фонд соціального підприємництва Шваба (1998 р.) [31; 55].

Зазначимо, що соціальні підприємці вже давно беруть участь у Всесвітньому економічному форумі у Давосі.

За останні роки сектор соціального підприємництва значно збільшив свою привабливість для інвесторів. Тут доречно згадати термін «соціальні інвестиції», що здійснюються з урахуванням соціальних наслідків проекту, до якого залучаються інвестиції. Соціальним інвестиціям передували «відповідальні інвестиції», але вони були спрямовані насамперед на заздалегідь спланований результат для компанії, що здійснює інвестування. Крім того, розширилася і інвестиційна інфраструктура, що забезпечує процеси відбору компаній для таких вкладень [16].

Соціальне підприємництво також має важливу роль при реалізації концепції ESG-інвестицій (Environmental – екологічний, Social – соціально-відповідальний, державний – управлінський) [51]. Тобто інвестування здійснюється лише у компанії, чия діяльність здійснюється відповідно до стандартів, що розробляються у цих трьох напрямках. Підсумком перетворення даних форм інвестування має стати створення та успішне функціонування механізму соціально-перетворювальних інвестицій. Такі інвестиції спрямовані на позитивні зміни у соціальній сфері, а також вирішення соціальних проблем, поряд із досягненням фінансових цілей компанії та інвесторів. Соціально-перетворюючі інвестиції задовольняють потреби всіх зацікавлених сторін: держави, інвесторів, організацій, населення. При цьому, вирішується проблема залучення коштів до соціально-важливих проектів, розвиваються ринки фінансування соціальних проектів, що позитивно впливає на вибудовування механізму реалізації соціально - відповідальних проектів.

Змінилися й підходи до оцінки діяльності країн стосовно соціальних підприємців. Так, у 2016 р. Фонд Thomson Reuters до колаборації з глобальною корпоративною програмою «Соціальний добробут» (Deutsche Bank) [47] провів перше глобальне опитування із залученням 664 експертів для виявлення найкращих країн для ведення діяльності соціальних підприємців. Опитування було повторно проведено у 2019 р. У рамках цих опитувань країни було проранжовано за 12 показниками у шести категоріях, включаючи державну підтримку, суспільне розуміння соціального підприємництва, темпи розвитку, доступ до інвестицій, заробляння цією діяльністю на життя та залучення кваліфікованих кадрів [35]. В результаті було виділено найбільш привабливі країни для соціальних підприємців, тобто країни, які активно заохочують цю діяльність.

Також були виділені країни, де жінки та молоді соціальні підприємці відіграють все більшу роль, а міста вважаються найкращими точками для компаній нового стилю, які прагнуть вплинути на соціальний вплив [34].

В Американській школі соціального підприємництва склалося та діє кілька підходів [32] від розуміння соціального підприємництва як нового способу вирішення соціальних проблем (Білл Дрейтон) до обов'язковості отримання доходу у процесі реалізації соціальної місії. «Принципами соціального підприємництва США є: розробка економічних ініціатив, спрямованість ініціатив вирішення соціальних чи екологічних проблем, реінвестування більшу частину прибутку виконання місії» [11, с. 123].

Європейська школа соціального підприємництва пов'язана із значним зростанням ролі у соціально-економічному розвитку некомерційних організацій, тобто третього сектора економіки. Розвиток нових, вирішальних соціальних проблем нових практик дозволило сформувати концепцію соціального підприємства [11, с. 112]. ОЕСР визначає соціальне підприємство як «будь-яку приватну діяльність, що здійснюється в інтересах суспільства, яка вибудована відповідно до підприємницької стратегії, але метою якої є не максимізація прибутку, а досягнення певних економічних та соціальних цілей і

яка має потенціал привнесення інноваційних рішень проблем соціальної ізоляції та безробіття» [51].

Свою трактування визначення «соціального підприємства» представляє дослідницька мережа Emergence of Social Enterprises in Europe (EMES) [52].

Проект EMES (виникнення соціального підприємництва в Європі), започаткований у 1996 році, проводить дослідження із соціального підприємництва в країнах Європейського союзу за фінансової підтримки Європейської комісії. EMES визначає соціальні підприємства як «організації, чиєю явною метою є користь суспільству, що створюється групою громадян і в якій матеріальна зацікавленість інвесторів обмежена» [52, с. 45].

Таким чином, можна стверджувати, що концепція соціального підприємництва ще не є повністю сформованою та однозначною. По суті, на даний момент соціальні підприємства виконують до певної міри проміжну місію, що поєднує в собі прагнення до соціальних позитивних змін, а також до комерційного прибутку.

3.2. Застосування інструменту імпаکت-інвестування у регіональній інноваційній політиці у соціальній сфері

Розвиток регіональної інноваційної політики у соціальній сфері є важливим завданням підвищення якості життя населення. А інтеграція соціальних підприємців у процеси впровадження інновацій у соціальну сферу потребує особливих умов та механізмів їхньої підтримки.

Одним із заходів підтримки соціального підприємництва є розвиток фінансових інструментів, що дозволяють отримати додаткові кошти. Виділяють п'ять можливих джерел фінансової підтримки [49, с. 31]: «1) інвестори, які не пред'являють фінансові вимоги (краудфандинг); 2) пред'являють занижені фінансові вимоги (статутний капітал, боргові зобов'язання, мезонінне фінансування, облігації соціального впливу, імпакт-інвестування); 3) інвестори,

які висувають ринкові фінансові вимоги (статутний капітал, боргові зобов'язання, мезонінне фінансування, облігації соціального впливу); 4) державні та регіональні органи влади (державний контракт, проектне фінансування); 5) цільові групи та бенефіціари (спонсорство, членські внески). Підприємці як постачальники соціальних послуг можуть претендувати на отримання субсидій; звернутися до кредитних установ; залучити інвестора, ставши учасниками державно-приватного партнерства; брати участь у програмах, що проводяться різними фондами підтримки; залучити кошти ініціативних громадян. Однак на практиці соціальні підприємці, у зв'язку з особливим характером цього виду діяльності, стикаються з низкою обмежень, які роблять перелічені інструменти слабкодосягнутими» [49].

Таким чином, одним із напрямків розвитку фінансових інструментів соціального підприємництва є орієнтація на міжнародний досвід, зокрема запровадження соціальних інвестицій.

«Інвестиції в соціальну сферу (на відміну від венчурної філантропії, яка означає фінансові вкладення, в яких важливий соціальний результат та соціальний вплив, а не повернення фінансових коштів) – це «вкладення в проекти, в яких однаково пріоритетні та фінансовий результат (повернення фінансових коштів)), та соціальний вплив. Проте, важливим є саме баланс, і висока ефективність у вирішенні соціальної проблеми може компенсувати низьку рентабельність проекту. Соціальні підприємці зосереджені таких видів діяльності, які передусім містять суспільні вигоди» [23, с. 116]. В основному соціальними інвесторами є мікрофінансові, некомерційні організації та асоціації, кооперативи та венчурні компанії [23]. Так «у Великій Британії, наприклад, створені державні та приватні фонди соціальних інвестицій, що надають, зокрема, кредити соціальним підприємцям більш довгий термін і під нижчий відсоток, ніж звичайні банки» [14, с. 32].

Найбільш складним, але водночас перспективним напрямом є імпакт-інвестування. Це досить новий і практично незасвоєний вид діяльності для

України. Але розвиток імпаكتу інвестування дозволить підвищити ефективність регіональної інноваційної політики у соціальній сфері [16].

Якщо звернутися до теорії, то імпакт – це «значні позитивні зміни світу, життя людей, суспільної сфери в результаті підприємницької діяльності. Місія імпакт-бізнесу – працювати не лише заради грошей, а й допомагати вирішувати важливі світові проблеми. Головна відмінність імпакт-проекту від соціального підприємства в тому, що імпакт передбачає стійку та довгострокову зміну у суспільних процесах, а не просто створення суспільного блага. Мета impact – підприємства – змінити стан суспільної сфери, зробити її сприятливішою для соціуму. Наприклад, якщо соціальний проект допомагає тваринам, імпакт-проект запропонує рішення, щоб нових бездомних тварин не з'являлося зовсім. Іноді підприємці використовують поняття high-impact, під ним мають на увазі позитивну зміну, яку можна масштабувати на велику кількість людей, на територію міста, регіону чи ширше» [12, с.88].

Зазначимо, що подібні завдання ефективніше вирішуватимуться у разі наявності значного обсягу власних ресурсів. На відміну від соціальних підприємців імпакт-підприємці, як правило, є самостійними і мають значні фінансові кошти. Неможливо вирішувати масштабні завдання, розраховуючи лише допомогу з боку.

Останнім часом розвивається поняття Public Benefit Corporations – комерційних корпорацій (з акціонерами, можливістю залучати інвестиції, випускати акції, отримувати прибуток), але мають можливість фіксувати у статуті як фінансові цели. Такі корпорації насправді є імпакт-інвесторами. У Великобританії такі компанії були вперше згадані в Health and Social Care (Community Health and Standards) Act 2003, а в США регулювання цих організацій знаходиться на рівні штатів (федеральний уряд не займається питанням) і активно розвивалося в кількох штатах на початку 2010-х років» [11, с. 232].

У науковому співтоваристві існує два погляди на співвідношення соціально відповідального інвестування та імпакт-інвестування: частина

дослідників вважає, що імпакт-інвестування є частиною або стратегією соціально відповідального інвестування (SRI). «Розвиток ідей корпоративної філантропії у XX столітті призвело до появи Environmental, Social and Corporate Governance (ESG) – практики відповідального розвитку організацій. Великий внесок у розвиток внесли профспілки, які у середині XX століття почали активно захищати робітників на фабриках в індустріально розвинених країнах (наприклад, США). Звідти у другій половині XX століття вийшли концепції корпоративної соціальної відповідальності (CSR) та соціально відповідального інвестування (SRI). Згодом із соціально відповідального інвестування розвинулося поняття імпакт-інвестицій, які відрізняються від звичайних тим, що завжди робляться з наміром надати вимірний, сприятливий соціальний або екологічний вплив поряд з фінансовою віддачею (визначення GIIN, однієї з найбільших організацій, що популяризують це термін та підхід)» [13, с. 60].

Інша частина дослідників стверджує, що імпакт-інвестування та SRI два принципово різні види інвестування. І соціально відповідальне інвестування (SRI), і імпакт-інвестування дозволяють інвесторам переслідувати подвійну мету, забезпечуючи досягнення і фінансового результату, і нефінансової місії, проте [3], ці два типи інвестицій значно різняться. Перша відмінність полягає у різних акцентах при постановці цілей соціального чи екологічного впливу. Так соціально відповідальне інвестування наголошує на виключенні можливості інвестування в компанії, які займаються поширенням серед населення нездорового способу життя (виробництвом та продажем алкоголю та тютюну) та залежностей (азартні ігри), а також завдають шкоди навколишньому середовищу та суспільству в цілому. Імпакт-інвестування націлене на інвестування в компанії, які надають позитивний вплив на розвиток суспільства та навколишнього середовища. Друга відмінність пов'язана із забезпеченням окупності. При соціально відповідальному інвестуванні фінансового результату проекту досягнуто, якщо фонд отримав окупність рівну чи вище, ніж якби проект був пов'язаний з соціальним впливом. Імпакт-інвестування передбачає окупність, проте ставить суворих вимог до фінансового результату, оскільки

досягнення істотного позитивного соціального впливу найчастіше стоїть першому місці. Третя відмінність полягає у способі здійснення інвестування: при соціальному відповідальному інвестуванні фонди формують цілі портфелі, інвестуючи вже в існуючі компанії, при імпаکت-інвестуванні здійснюються великі прямі інвестиції в компанії на ранніх стадіях розвитку.

Таким чином, можна відзначити, що для імпаکت-інвестування більш значущий суттєвий результат від соціального впливу, ніж фінансовий, проте мінімальна окупність також має бути досягнута.

«Рухи на захист прав та судові процеси змушували корпорації більше піклуватися про робітників, споживачів та навколишнє середовище. Інвестори були змушені вкладати у відповідальніші компанії заради своєї репутації. Під час буму інтернет-компаній у 2000-х роках звичний образ підприємця почав трансформуватися у бік людини, здатної змінювати світ на краще (гасло "make the world a better place"). З'явилося покоління підприємців, котрі публічно ставили на перше місце не заробіток, а позитивні зміни. Їхні компанії виявилися популярними у покупців і, як наслідок, — фінансово успішні. Відомі приклади: Apple під час керівництва Стіва Джобса чи сервіс Kickstarter. Засновники останнього не лише створили підприємницький краудфандинг, а й добровільно обмежили свій прибуток, домовившись із акціонерами (втіливши ідею Public Benefit Corporation). Досвід цих компаній змусив все більше підприємців створювати нові продукти та розвивати компанії не тільки заради багатства, але заради зміни світу на краще» [11, с. 130].

«Організації змушені враховувати соціальні та економічні ефекти, тому що їх все більше беруть до уваги покупці та акціонери (вирішуючи зробити покупку чи вкласти свої гроші). На їх рішення впливає доступність інформації про екологічні та соціальні катастрофи у світі. Ніхто не хоче бути причетним до отруєння людей водою із забрудненої заводом річки або носити футболку, пошиту руками голодної дитини. Завдяки доступності та відкритості інформації корпораціям все складніше залишатися в тіні, знищуючи природу і не дотримуючись прав людей» [11, с. 158].

Це продиктовано багато в чому зростанням загальним зростанням добробуту людей у багатьох країнах. Підвищення рівня життя значно змінює структуру потреб. Як тільки закінчуються проблеми із задоволенням первинних потреб, то люди замислюються про потреби вищого порядку: здоров'я, освіту тощо. Найвищим рівнем є поява потреб у турботі про благополуччя суспільства та вирішення глобальних проблем. Не є рідкістю випадку, коли значної частини людей цурається продукції підприємств, що зіпсували свою репутацію діяльністю, що спричинила, наприклад, несприятливі екологічні наслідки та порушення прав людини [13; 17].

«Тобто формується запит на сумлінних виробників, які дбають про екологічне та соціальне середовище. У своїх щорічних звітах GIIIN зазначає, що соціально-відповідальні інвестори в середньому мають більшу прибутковість від інвестицій. Це пов'язують з тим, що покупці, дбаючи про своє здоров'я та благополуччя, намагаються по можливості купувати корисні продукти. Пандемія 2020 року також змусила людей переглянути свої звички у бік свідомого вжитку. Багато хто помітив, що їм не потрібна велика кількість речей, світ загалом згуртувався навколо чогось більшого, ніж неконтрольоване споживання. Одна з найбільш важливих проблем в області імпаکتу – його складно та дорого вимірювати» [16].

Набагато краще імпакт-ефекти видно, коли компанії різної спрямованості реалізують, у тому числі й спільні суспільно значущі проекти.

«Наближають світ до відкритості, доступності інформації та знань: Wikipedia, Khan Academy, OurWorldInData, Facebook, Google Search, TED, YouTube, Lambda School, HackClub. Багато хто скаже, що з цих компаній роблять людей залежними і формують їхню думку - у цьому є частка правди. Створюють нові ефективні способи та інструменти співпраці: Skype, Kickstarter, Google Suite (загальні документи та сховища), GitHub – всі вони створюють постійну підтримку мільйонам інших важливих проектів у всьому світі» [16].

«Створюють технології суттєвого здешевлення товарів щоденного споживання: McLean, Tesla, SpaceX, AirBNB, Uber, Impossible Food, Amazon,

Apple iPhone/iTunes/AppStore – всі вони штовхають свої галузі до повної перебудови, і всі вони вже мають або неминуче будуть мільйони, десятки та сотні мільйонів користувачів щодня. Запобігають екологічній катастрофі: Stripe, Pachama, Impossible Food, Tesla, Patagonia, OurWorldInData – після подолання потреби та насильства екологія буде у пріоритеті для людства» [22, с. 5].

«Прикладами соціальних інвестицій, які активно застосовуються в зарубіжних країнах і поки що не представлені в нашій країні, можуть бути і такі фінансові інструменти як облігації соціального впливу (Social Impact Bonds), які передбачають приватні інвестиції під гарантії держави на надання соціальних послуг конкретній цільовій групі (наприклад, соціальна реабілітаційна робота із ув'язненими в'язниць для профілактики повторних злочинів) некомерційними організаціями чи соціалізаціями» [23]. В даний час існує понад 250 облігацій впливу в більш ніж 35 країнах, які допомогли залучити близько 700 мільйонів доларів США: більшість з них представлені в галузі розвитку трудових ресурсів – 28%, благополуччя дітей та сімей – 18%, охорони здоров'я – 17% та освіти - 16% [27].

Можна говорити про інноваційну мультиплікативність як результат застосування інструменту імпаکت-інвестування при реалізації регіональної інноваційної політики у соціальній сфері.

Виходячи зі специфіки даної роботи, автором як результат застосування інструменту імпакт-інвестування виділено такі потенційні мультиплікативні ефекти [12]:

- продуктова мультиплікативність, тобто збільшення кількості та підвищення якості послуг;
- інвестиційна мультиплікативність, що виявляється внаслідок об'єднання ідей та ресурсів;
- соціальна мультиплікативність – підвищення соціальних показників розвитку території;

- управлінська мультиплікативність, що виникає як наслідок використання в управлінні соціальної сфери ефективних методів менеджменту;
- бюджетна мультиплікативність, що є результатом економії бюджетних коштів.

Таким чином, можна стверджувати, що застосування інструменту імпаکت-інвестування сприятиме одержанню не лише соціальних та а й економічних ефектів для регіону.

Відповідно, важливим завданням регіональної інноваційної політики у соціальній сфері має стати розробка заходів, що забезпечують ефективну взаємодію інвесторів, держави та соціальних підприємців з питань генерації та реалізації ідей щодо розвитку імпакт-інвестування на території регіону.

ВИСНОВКИ

1. Регіональна інноваційна політика у соціальній сфері інтегрує елементи соціальної, економічної, інноваційної та науково-технічної регіональної політики. Цілі регіональної інноваційної політики обмежені специфікою соціальної сфери, регіональним соціально-економічним потенціалом та інноваційністю.

Під регіональною інноваційною політикою у соціальній сфері розуміється спеціальний напрямок регіональної соціально-економічної політики, орієнтований на вдосконалення процесу задоволення потреб населення (споживача інновацій) регіону через створення, перетворення та використання інновацій для трансформації та модернізації всіх елементів соціальної сфери та реалізоване шляхом регулювання економічних відносин між органами влади (замовниками), у тому числі за рахунок організації та контролю інноваційної діяльності з урахуванням інтересів усіх суб'єктів політики.

2. Можна уточнити та доповнити принципи регіональної інноваційної політики у соціальній сфері, що проявляється у апропріації стандартних для будь-якого виду регіональної політики загальних принципів (комплексність, мультиплікативність зростання позитивних ефектів, прагнення до зниження витрат шляхом удосконалення організації процесу надання послуг, ефективність, облік закону про підвищення потреб тощо), а також виділення особливої, іманентної для розглянутого виду політики групи принципів «забезпечення орієнтованої на внутрішні умови соціальності інновацій» (максимально можливе використання внутрішнього регіонального потенціалу; використання переважно безперервних процесів надання послуг; інтенсифікація та автоматизація виробництва соціальних послуг; інформатизація) процесу надання послуг, відповідність технології сучасному науково-технічному рівню у соціальній сфері, економічна доцільність та ефективність впровадження доступної послуги чи технології надання послуг.

3. В основі класифікації моделей регіональної інноваційної політики у

соціальної сфері лежить диференціація сутності економічних відносин між органами регіонального управління, суб'єктами господарювання, що реалізують інновації, та споживачами.

У якості чинників і моделеутворюючих елементів цього виду політики виділимо такі.

Первинні фактори: стратегія держави, що визначає пріоритети розвитку соціальної сфери та специфіку економічних відносин державних та недержавних суб'єктів у процесах розвитку соціальної сфери; рівень соціально-економічного розвитку регіону, що відображає стан матеріальних ресурсів соціальної інфраструктури та економічні можливості території запроваджувати інновації; готовність суб'єктів соціальної сфери до інновацій.

Вторинні фактори: перспективи комерціалізації інновацій у соціальної сфері, тобто зацікавленість бізнесу в цих процесах; потенціал існуючої у регіоні системи некомерційних організацій, зокрема наявність механізмів їх державної підтримки; система нормативно-правово та інституційного забезпечення реалізації проектів державно-приватного партнерства у соціальної сфері; рівень науково-технічного та інноваційного розвитку у регіоні, що визначає самодостатність території у реалізації процесу впровадження інновацій.

Найбільш переважними моделями в сучасних українських реаліях є мотиваційна, змішана та компенсаторна моделі, оскільки їх застосування за рахунок залучення додаткових коштів сприятиме стійкому інноваційному розвитку соціальної сфери.

4. Особливу роль у формуванні та реалізації регіональної інноваційної політики у соціальної сфері відіграють інструменти, оскільки розвиток соціальної сфери потребує витрат, водночас необхідно підвищення їх ефективності.

Виділено такі види інструментів формування та реалізації регіональної інноваційної політики у соціальної сфері: виділення грантів на розробку та реалізацію інновацій у соціальної сфері, у тому числі науково-освітнім організаціям; виділення бюджетних інвестицій у розвиток виробництва

інноваційних товарів та послуг у соціальній сфері; державне замовлення підприємствам та організаціям на інноваційні товари та послуги у соціальній сфері; надання пільг та преференцій бізнесу, що реалізує інновації у соціальній сфері (у тому числі у вигляді кредитних інструментів, орендних пільг, пільг з амортизації обладнання для виробництва) інноваційних товарів та послуг, пільгового надання обладнання тощо).

5. Встановлено, що розвиток соціального підприємництва та його підтримка дає комплексний мультиплікативний економічний ефект: сприяє впровадженню інновацій у соціальній сфері (скорочуючи необхідність у прямих бюджетних витратах); дає робочі місця у регіоні (забезпечуючи доходи населення); формує податкову базу регіону.

6. Визначено, що інструмент імпаکت-інвестування може забезпечити низку мультиплікативних ефектів для розвитку території. Головна відмінність імпакт-проекту від соціального підприємства в тому, що імпакт передбачає стійку та довгострокову зміну у суспільних процесах, а не просто створення суспільного блага. Мета імпакт - підприємства - змінити стан суспільної сфери, зробити її сприятливішою для соціуму. Розвиток імпакт-інвестування дозволить підвищити ефективність регіональної інноваційної політики у соціальній сфері.

Результатом застосування механізму імпакт-інвестування можуть бути такі потенційні мультиплікативні ефекти: продуктова мультиплікативність, тобто збільшення кількості та підвищення якості послуг; інвестиційна мультиплікативність, що виявляється внаслідок об'єднання ідей та ресурсів; соціальна мультиплікативність – підвищення соціальних показників розвитку території; управлінська мультиплікативність, що виникає як наслідок використання в управлінні соціальної сфери ефективних методів менеджменту; бюджетна мультиплікативність, що є результатом економії бюджетних коштів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук Г. О., Еннан Р. Є. Інноваційна політика Європейського Союзу. *Наука та інновації*. 2009. Т.5 № 5. С. 85-97.
2. Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації. Київ : Вид-во "КНЕУ", 2003. 394 с.
3. Безсмертний Р.П. Адміністративно-територіальна реформа як важливий фактор активізації регіональної політики в Україні. *Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональна політика в Україні: сучасні форми та методи реалізації (Зб. наук. пр.). Вип. 2(52)/ НАНУ*. ІРД. Редкол.: М.І.Долішній і ін. Львів, 2005. С.3-8.
4. Бобровська О.Ю. Врахування структурних змін у стратегіях розвитку регіонів. *Економіка та держава*. 2013. № 7. С. 6–9.
5. Бутко М.П., Хомик О.Д. Методологічні засади формування сучасної парадигми політики регіонального розвитку. *Регіональна економіка*. 2019. № 2. С. 7–17.
6. Вилгін Є. А. Підходи до реалізації регіональної інноваційної політики держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2012. №9. URL : [http:// www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=477](http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=477). (дата звернення: 22.09.2023)
7. Вироблення державної політики. Аналітичні записки / Укл. О.І.Кілієвич, В.Є.Романов Київ: Вид-во “К.І.С.” 2003. 346с.
8. Герасимчук З.В. Регіональна політика сталого розвитку: методологія формування, механізми реалізації: Монографія. Луцьк: Настир’я, 2001. 528с.
9. Горизонт 2020: рамкова програма ЄС з досліджень та інновацій URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/broshura-gorizont-2020-1201.pdf>. (дата звернення: 30.10.2023)
10. Городиський Т.І. Інноваційний потенціал регіону: суть, функції та структура. *Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць*

Дніпропетровського національного університету. У 3-ох т., Т. 3. Дніпропетровськ : Вид-во "ДНУ", 2006. Вип. 220. С. 889-901.

11. Дікон Б., Халс М., Стабс П. Глобальна соціальна політика / Міжнар. орг. й майбутнє соц. добробуту / Пер. з англ. А. Олійник та ін. Київ: Основи, 1999. 346 с.

12. Долженко І.І. Основи формування стратегії стійкого розвитку регіонів України в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2019. Вип. 200. Ч. І. С. 84-92.

13. Долішній М. Регіональна соціально-економічна політика. *Регіональна економіка*. 1997. №2. С. 52-68.

14. Дубич К. В. Менеджеріалізм у наданні державних послуг населенню в соціальній сфері: досвід Великобританії. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2012. Вип. 2. С. 27-39.

15. Єгоров І. Ю. «Інноваційна Україна – 2020»: основні положення Національної доповіді. *Економіка України*. 2020. № 9. С. 4–18.

16. Єрескова Т.В., Сомова О.О. Методологічний вимір дослідження інновацій як соціального процесу у регіоні. URL: <http://lib.lntu.info/book/fb/pesp/2012/12-40/page5.html> (дата звернення: 23.11.2023)

17. Єрмакова, О. А. Європейська регіональна інноваційна політика: досвід для регіонів України. *Економічні інновації*. 2015. № 60. Т. 3 «Українське Причорномор'я: вектори стратегічного розвитку та європейських стандартів життя». С. 110–118.

18. Єрмакова, О. А. Технологічні платформи як важливий інструмент формування інноваційного середовища в регіоні. *Економіка розвитку: науковий журнал Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця*. 2015. № 4 (76). С. 5-13.

19. Забарна Е.М., Танасенко М.О. Соціальна компонента економічного простору регіону як основа формування постіндустріального суспільства. URL:

<http://innovations.com.ua/ua/articles/82>. (дата звернення: 26.11.2023)

20. Інновації в Україні: Європейський досвід та рекомендації для України. Том 3. Інновації в Україні: пропозиції до політичних заходів. Остаточний варіант (проект від 19.10.2011). Київ : Фенікс, 2011. 76 с. (*проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні»*).

21. Інноваційне законодавство України: Повне зібрання нормативно-правових актів / за заг. ред. В.В. Костицького, В.Л. Рижова. Київ : Вид-во "Статистика", 2019. Т. 1. 284 с.

22. Карпенко А.В. Стратегічне планування як інструмент інноваційного розвитку регіону. *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. № 5. С. 3-7.

23. Колесник Р.Ю., Дацій Н.В., Лорец Б.С. Закордонний досвід публічного управління залученням інвестицій в інновації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 21. С. 114-117.

24. Кононенко О. О. Регіональна інноваційна політика: цілі й пріоритети розвитку. *Комунальне господарство міст: наук.-техн. зб.* 2010. № 96. С. 235-241.

25. Луцків О. М. Цілі, принципи та пріоритети регіональної інноваційної політики. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2015. Вип. 2 (57). С. 202-208.

26. Макаренко М.В. Методика відбору пріоритетних програм регіонального розвитку при формуванні регіональної економічної політики. *Економіка та держава*. 2022. № 4. С. 11–15.

27. Машталер О. В. Стан інновацій в Україні та їх вплив на позиції конкурентоспроможності в глобальній економіці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. №24. С. 96-106.

28. Медвідь В.Ю. Методологічні основи прогнозування регіонального розвитку. *Галицький економічний вісник*. 2013. № 1. С. 71-76.

29. Мельник Л. Г., Дегтярьова І. Б. Досвід Європейського Союзу у формуванні інноваційної стратегії сталого розвитку. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2012. № 1. С. 190-200.

30. Микитюк П.П. Стратегія регіональної інноваційної політики. *Наукові записки*. № 14. 2005. С. 21-23.
31. Микитюк П.П. Інноваційний менеджмент. Київ : Центр навч. літ-ри, 2007. 400 с.
32. Наконечна Т. Ю. Регіональна інноваційна політика як фактор зростання національної економіки. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2020. Т. 1. С. 67-72.
33. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. / Державна служба статистики України. Київ. 2021. 314 с.
34. Пікулик О. Б. Регіональна інноваційна політика як фактор розвитку продуктивних сил країн ЄС. *Ефективна економіка*. 2018. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6524> (дата звернення: 07.12.2023).
35. Перспективи інноваційного розвитку: Аналітична доповідь. URL : <http://www.niss.gov.ua/Table/Zhalilo21/003.htm>. (дата звернення: 10.01.2024)
36. Полякова Ю. В. Порівняльна характеристика інноваційної діяльності ЄС та України. *Інноваційна економіка*. 2014. № 6. С. 37-42.
37. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 №40-IV // Відомості Верховної Ради України 2002. №36. Ст. 266. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 09.09.2023)
38. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. Постанова КМУ №526-р від 10 липня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.10.2023).
39. Регіональні інноваційні системи: ідентифікація, оцінка, інститути та інструменти розвитку / науково-аналітична доповідь; за ред. Л.І. Федулової. Київ.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2012. 157 с
40. Садова У.Я. Соціальна політика в Україні: регіональні дослідження і перспективи розвитку: Монографія. Львів: ІРД НАН України, 2005. 408 с.
41. Семів Л.К. Регіональна політика: людський вимір: Монографія. Львів: ІРД НАН України, 2004. 392с.

42. Соціально-економічна мотивація інноваційного розвитку регіону : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. В. Прокопенко. Суми : Сумський державний університет, 2012. 576 с.

43. Стратегія розвитку Житомирської області на період до 2027 року. URL : <https://zt.dsns.gov.ua/upload/4/2/5/8/1/0/2021-10-1-mpo-strategiya-do-2027-roku.pdf>. (дата звернення: 20.09.2023)

44. Тофтїсова-Матерон Р. Ліцензування суб'єктів надання соціальних послуг. Порівняльний аналіз відповідних практик в європейських країнах. *Соціальні послуги: як побудувати українську модель на європейських підходах. – ТАСІС: Посилення регіональних соціальних служб в Україні: Проект*. Київ, 2006. С. 201-218.

45. Узунов В. В. Інноваційний потенціал та особливості протікання регіонального інноваційного процесу. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2014. №11. URL : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=639> (дата звернення: 20.12.2023)

46. Федулова Л., Андрощук Г. Особливості розвитку інноваційної політики Європейського Союзу: виклики для України. *Проблеми науки*. 2016. № 7–8. С. 40-43.

47. Цибульов П. М. Трирівнева модель національної інноваційної системи України. *Наука innov*. 2018. №14 (3). С. 5-14.

48. Шиян О. А. Деякі питання державного регулювання національної інноваційної системи України. *Часопис Київського університету права*. 2020. №1. С. 159-163.

49. Шульц С.Л. Регіональна політика в Україні: еволюційні засади та стратегічні перспективи. *Регіональна економіка*. 2014. № 3. С. 26–37.

50. Defourny J., Nyssens M. Conceptions of Social Enterprise in Europe: Recent Trends and Developments. *EMES Working Papers*. 2010. № 08 / 01. P. 36-42.

51. European Commission. Regional Innovation Scoreboard 2023. URL: https://www.ewi-vlaanderen.be/sites/default/files/imce/ris2021_

executive_summary_en.pdf (дата звернення: 20.12.2023)

52. European Commission. Green Paper on Innovation. COM (95) 688. – Brussels, 1998. 110 p.

53. Global Innovation Index 2022: Ukraine - Effective Innovation Policies for Development. – Johnson Cornell University, The Business School for the World «INSEAD», World Intellectual Property Organization. – 2023. 418 p. URL : https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_2000_2022/ua.pdf (дата звернення: 12.12.2023)

54. Kimberly J.R., Miles R.E. The Organizational life cycle: issues in the creation, transformation, and decline of organizations. San Francisco: Jossey-Bass. San Francisco, 1980. 492 p

55. The Integration of Science and Technology Systems of the Central Asian republics into the Western World. Amsterdam: IOS Press; Tokyo: Ohmsha, 2003. 503 p.